

Elreformen som gick snett?

Bättre konkurrens, billigare elpriser och mer kundinflytande. Det var målen med avregleringen av svensk elmarknad. Men dagens ägarkoncentration, höga elpriser och krångliga elräkningar visar att reformen inte varit helt lyckad.

Alla får vi el till bostaden, oavsett om vi har valt elleverantör eller ej. Men sedan fyra år kan alla abonnenter kostnadsfritt välja vilken elhandlare de vill köpa strömmen av. Avregleringen, som påbörjades 1996, skulle göra el till en konkurrensutsatt – och därmed billigare – vara. Sverige, Norge och Finland fick en gemensam fri elmarknad där priserna sätts på en särskild handelsplats: elbörsen Nordpool. Förutom att leda till minskade kostnader och priser skulle konsumenternas behov och önskemål bli styrande.

Så var det tänkt.

Men hur har det blivit?

– Reformen har havererat, säger Roger Fredriksson, elkonsult med många års erfarenhet i branschen.

Enligt honom är det ingenting som fungerar i det nya systemet, även om ursprungligt mål och syfte var bra. Han menar att vi har gått från en ytterlighet till en annan, från elbolagens monopol med självkostnadspris till vinstmaximering till varje pris.

– Man trodde kanske från lagstiftarens sida att elbolagen skulle ta något slags ansvar för reformen. Det kommer att ta lång tid från det att man inser att man blivit lurad tills det blir räfst och rättarting, tror han, och tycker att myndigheterna saknar "sjukdomsinsikt".

Men på Konsumentverket och Konkurrensverket ser man lite annorlunda på saken.

– Det finns fortfarande en del problem men vi underkänner inte reformen helt och hållet, säger Sylvia Lindell, elexpert på Konsumentverket.

Hon menar att hushåll som varit aktiva har kunnat få bra elpriser emellanåt. Fler känner i dag till att man kan byta elbolag och det går att få hjälp av kommunala energirådgivare. Kvarstående problem är brister i kundservicen, krångliga elräkningar och ett system med preliminär debitering av el som är svårt att förstå. Detta system ska dock gradvis ersättas genom att månadsvis mätning införs för alla småkunder. Men det är en långsam förbättring – först den 1 juli 2009 ska den vara helt genomförd.

Sylvia Lindell tror också att konsumenterna har makt att påverka elbolagens priser, men då måste de agera.

– Många lägenhetskunder är passiva och stannar kvar hos de tre stora. Vem vet vad som skulle hända om kunderna agerade, även om just det egna valet inte gör så mycket i pengar, säger hon.

"De tre stora" är Vattenfall, Fortum och Sydkraft. Dessa dominerar elmarknaden i Sverige.

– Vi är mycket oroliga för den starka koncentrationen. Elbranschen är en av de branscher vi följer tättast, säger Stig-Arne Ankner på Konkurrensverket.

Myndigheten kan dock bara agera om företagen bryter mot konkurrenslagen genom att exempelvis bilda hemliga priskarteller. Men priskarteller behövs egentligen inte eftersom de tre stora har koll på varandra ändå genom samägande av kärnkraftverk och vattenkraftanläggningar.

– Företagen i den här branschen vet för mycket om varandra för att marknaden ska fungera bra. Om vi inte hade haft så stort samägande hade elpriserna kanske varit lägre, säger Stig-Arne Ankner.

En ny studie från Stockholms universitet pekar på den bristande konkurrensen på elmarknaden och på att reformen inte blev som lagstiftarna tänkt sig. Bo Green, docent i företagsekonomi, menar att avregleringen gick för fort och att regeringens beslutsunderlag var för tunt. De små elbolagen hann inte utbilda sig i frågor som de måste kunna för att bedriva elhandel. De saknade tillräckliga kunskaper om risker, riskbedömning och riskhantering. På en konkurrensutsatt marknad måste elhandelsbolagen göra prognoser för bland annat nederbörd, elkonsumention och kundbeteende. Annars kan de inte agera på ett tillräckligt effektivt sätt i hanteringen av risker och hålla sig kvar på marknaden. Därför har också antalet aktörer minskat sedan avregleringen.

– De stora bolagen skulle dessutom kunna sänka sina priser om de hade större kunskaper om riskanalyser. Risktillägget är stort i dag, säger Bo Green, som förutom att plädера för mer utbildning i riskbedömning efterlyser forskning om hur hushållen fattar beslut om inköp av el.

– Det är viktigt att få med konsumenterna. Människor vill ha en väl fungerande eldistribution. På ett sätt var det gamla monopolet inte så dumt ur säkerhetssynpunkt. Men det finns förutsättningar att få det här systemet att fungera – med bättre konkurrens som ger priser på en rimlig nivå.

Text: Jeanette Neij

Så byter du elbolag

Lönar det sig att välja elbolag som lägenhetskund? Tja, man sparar hundralappar, slipper betala ett högt tillsvidarepris och främjar konkurrensen på marknaden. Dessutom är det lätt gjort och kostar ingenting.

För att bytet av elbolag ska gå snabbt och lätt bör man ha tillgång till internet. På nätet finns sajter med prisjämförelser (se faktaruta). Konsumentverkets köpguide listar de billigaste elbolagen. Där går det också att göra en personlig beräkning. Ta elräkningen till hjälp för att fylla i uppgifterna. I informationen som listas står också vilka energikällor bolagen använder och om de erbjuder Bra Miljöval-el.

Flera fackförbund, bostadsorganisationer och konsumentföreningar har särskilda ramavtal med elbolag som ger medlemmarna billigare el. De finns också listade på Konsumentverkets sajt. Inte sällan gäller dessa avtal de stora bolagen. Den som vill främja konkurrensen på marknaden och kanske pressa eljättarna till prissänkningar bör se efter vilket elbolag som ramavtalet gäller. Man kan få lika billig eller billigare el genom att välja ett mindre elbolag utan samröre med Fortum, Sydkraft eller Vattenfall. Före bytet kan man gärna kontrollera hur lätt det är att komma i kontakt med bolaget. Konsumenternas Elrådgivningsbyrå får ibland klagomål över dålig tillgänglighet hos en del bolag.

Sedan bestämmer man typ av elavtal. Har du bostadslån? Då är den ständiga frågan rörlig eller bunden ränta och i sådana fall hur lång bindningstid. Med elpriset tänker man ungefär likadant. Bestäm dig alltså först för rörligt eller fast pris. Bundna priser kan ligga något högre, men man vet åtminstone sina elkostnader. Den som väljer fast pris bestämmer sedan bindningstid. Ett, två eller tre år är vanliga perioder.

Lämplig bindningstid beror på ens behov av trygghet och elbolagens prisnivå för tillfället.

– Det finns mer som talar för ett kortare avtal i nuläget eftersom priserna är höga nu, råder Bo Hesselgren på Konsumenternas Elrådgivningsbyrå.

Få tror att låga priser på 20 öre/kWh – elpriset exklusive moms, skatter och andra avgifter – kommer tillbaka, men Bo Hesselgren nämner att 25–30 öre/kWh skulle kunna vara en hyfsad nivå. I slutet av september låg de bästa ettårsavtalen på ca 35 öre/kWh. Hittills har det varit bäst att binda priset på sommaren och som lägenhetskund med låg elförbrukning kan man vänta med att binda. Under tiden kan man teckna ett rörligt avtal så att man åtminstone inte ligger kvar på ett dyrt tillsvidarepris, vilket är de stora bolagens kassako men mest oförmånligt för abonnenten.

– Lägenhetskunderna kan ofta spara 300–400 kronor om året genom att bara teckna avtal, säger Bo Hesselgren.

Rörligt pris kan vara billigast i det långa loppet, men det finns en risk för plötsligt ökade elkostnader. Under vintern stiger de rörliga priserna och kan skjuta i höjden om det blir riktigt kallt. Förra vintern höjdes elpriserna dessutom kraftigt efter en varm sommar och torr höst med sinande vattenmagasin.

När man har bestämt sig för ett elbolag och en avtalstyp är det bara att ringa upp bolaget man vill byta till. Ha elräkningen till hands. Där finns uppgifter om namn och adress på den som står för elabonnemanget, nätägare, anläggningsidentitet och nätområdesidentitet. Dessa uppgifter behöver det nya elbolaget, som sedan sköter själva bytet, vilket tar drygt en månad. Bytet gäller alltid från ett månadsskifte.

Den som redan har slutit ett elavtal bör kontrollera om detta är tidsbundet och när det i sådana fall går ut innan man byter bolag igen. Det kostar nämligen extra att säga upp ett avtal i förtid. Håll under tiden koll på prisutvecklingen.

Text: Jeanette Neij

Föreningen tjänar på elavtal

Energilampor och elsnåla tvättmaskiner är inte enda sätten att sänka föreningens elkostnader. Det gäller också att styrelsen väljer bra elavtal. Att köpa el gemensamt kan däremot vara knepigt och lönar sig inte alltid.

Precis som enskilda medlemmar bör föreningen teckna elavtal. Det görs på precis samma sätt som beskrivs i föregående artikel. Men det finns också ytterligare möjligheter för bostadsrättsföreningar att påverka sina elkostnader: genom att skaffa ett enda abonnemang. Då säger alla medlemmar upp sina egna el- och nätavtal och slipper vara aktiva själva på elmarknaden.

– Man ser då all el som en föreningsangelägenhet och har en elmätare på ett ställe, förklarar Lennart Berndtsson på HSB.

– Det är lite jobbigt för bostadsrättsföreningens styrelse att driva igenom detta. Det är inte så lätt att begripa och om inte alla medlemmar är med på noterna blir det trassel.

Vinsten ligger i att det blir ett stort nätabonnemang och ett stort elabonnemang i stället för många små. Dels spar man in på elnätavgifterna och dels på kostnaderna för själva elen eftersom det ofta är billigare med fastighetsel än hushållsel. Men samtidigt tar föreningen över eldistributionen från den enda elmätaren ut till lägenheterna, antingen genom att installera ett eget system med smarta elmätare för

att slippa manuell hantering eller genom att köpa lägenheternas elmätare från nätbolaget för omkring 300–700 kr per mätare. Det gäller alltså för varje förening att räkna på om det blir lönsamt med gemensam el.

– Men man ska ha kvar lägenhetsmätningen. Det man inte ska göra är att ha kollektiv el, varnar Lennart Berndtsson.

Kollektiv el innebär att föreningsmedlemmarna inte betalar för sin faktiska förbrukning utan delar lika på elkostnaderna. Då tjänar föreningen mest i administrativa kostnader men frågan om rättvisan i systemet dyker ofta upp. Den som slösar med energin får betala lika mycket som den som snålar. Drivkraften för att hålla nere sin elkonsumtion försvinner delvis och den totala förbrukningen i fastigheten kan tendera att öka i stället. Det kan göra systemet både dyrare och mindre miljövänligt på sikt.

– Hus med kollektiv el som infört individuell mätning har sänkt sin elförbrukning med 20–30 procent, säger Lennart Berndtsson.

Text: Jeanette Neij

Vad betalar elkonsumenten?

Elräkningen består av tre ungefär lika stora delar:

- kostnaden för elen,
- kostnaden för elnätet,
- skatter och avgifter som riksdagen beslutar om (t.ex. för elsäkerhet och elberedskap).

Ett enskilt hushåll kan i princip bara påverka kostnaden för själva elen, antingen genom att förbruka mindre el eller genom att byta elleverantör och/eller att teckna ett elavtal som innebär lägre elpris.

Den som inte gjort ett aktivt val betalar ett dyrt **tillsvidarepris** för sin el. Väljer man att skriva avtal så tecknar man sig antingen för ett **rörligt elpris** som följer prissvängningarna på elmarknaden eller ett **fast elpris** (eller en kombination av båda). I dag erbjuder de flesta elbolag fasta avtal till lägre pris än för de rörliga. Det är dock svårt att säga vilket som blir billigast på lång sikt.

Skillnaden mellan elbolag och nätbolag

Elbolagen (elleverantörerna) handlar med el. I dag finns ca 120 bolag som säljer el till konsumenter i Sverige. En förteckning finns på www.elradgivningsbyran.se.

Nätbolagen äger stolpar, kraftledning, elmätaren och teknisk utrustning som krävs för att distribuera el. De ser alltså till att strömmen kommer fram till eluttaget. Varje nätbolag har ensamrätt på eldistribution inom sitt geografiska område. Det finns ca 200 lokala monopol.

Länktips

- www.elpriser.konsumentverket.se – På Konsumentverkets webbplats finns en köpguide för el med topplistor över de billigaste elleverantörerna och beräkningsverktyg för att jämföra elbolagens priser.

- **www.elradgivningsbyran.se** – Rådgivningsbyrå som ger konsumenter vägledning på elmarknaden. Information om elräkningen, elpriset, hur man byter elleverantör, lista över Sveriges elleverantörer och annan information.
- **www.avgifter.com** – Oberoende konsumentsajt som vill öka elabonnenternas inflytande genom att fungera som mötesplats för konsumenter, experter och leverantörer.
- **www.cint.se** – På konsumentsajten Cint kan man se hur andra konsumenter betygsatt olika elbolag. Betygsunderlaget är dock tunt.
- **www.pricerunner.com** – Jämförsajten Pricerunner har en elguide, men den listar bara ett urval elleverantörer.
- **www.kundkraft.se** – Här kan privatpersoner eller företag gå samman och köpa el gemensamt.

Artiklarna får inte publiceras eller kopieras, vare sig helt eller delvis, utan författarens tillstånd.